

УДК 37.13:373.3(091)[(410)+(430)]

Л. П. Поліщук

Житомирський державний університет імені Івана Франка

ШЛЯХІ ФОРМУВАННЯ ЗАГАЛЬНОЄВРОПЕЙСЬКИХ ПРИНЦИПІВ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

У статті розглянуто основні аспекти формування загальноєвропейських принципів педагогічної освіти та розробка єдиних вимог до професійної підготовки майбутніх учителів.

Ключові слова: педагогічна освіта, євроінтеграція, загальноєвропейський, професійна підготовка, майбутні вчителі.

Постановка проблеми. Кінець XX - початок XXI століття характеризується радикальними змінами в системі освіти, що пов'язані з стандартизацією шкільної та педагогічної освіти. Орієнтири цих змін містяться в міжнародних правових актах глобального характеру, документах міжнародних організацій передусім ЮНЕСКО, Міжнародної організації праці. Організації міжнародного співробітництва і розвитку, Ради Європи, Європейської асоціації педагогічної освіти та інших.

Аналіз актуальних досліджень. Існуюча джерельна база з проблеми формування загальноєвропейських принципів педагогічної освіти в умовах євроінтеграції представлена різноманітними підходами, серед яких дослідження вітчизняних та зарубіжних науковців: Н. М. Авшенюк, Н.П. Алюшкина, Ю. А. Алфьорова, А. М. Алексюк, М. В. Базуриної, Л.Л. Болюбаш, В. М. Жуковського, О. І. Локшиної, М. П. Лещенко, А. В. Парінова, Л.П.Пуховської, А. А. Сбруєвої, Е. К. Таршис.

Мета статті - проаналізувати основні аспекти формування загальноєвропейських принципів педагогічної освіти та розробка єдиних вимог до професійної підготовки майбутніх учителів.

Виклад основного матеріалу. Пов'язуючи сценарій свого майбутнього розвитку з концепцією суспільства, яке навчається (learning society), світова спільнота бере за орієнтир провідні принципи освіти XXI століття: навчатися пізнавати, навчатися робити, навчатися жити разом, навчатися жити так, щоб не залишити незатребуваним жодного із талантів, схованих, ніби скарб, у кожній людині [1, 81].

Так у договорі Європейського союзу, відомого як Маастрихтська угода (1991), йдеться про розвиток співробітництва держав-учасників розбудови єдиного освітнього простору, розробку єдиних вимог до підготовки майбутніх учителів та встановлення європейського виміру змісту освіти. Основними вимогами даного договору є:

1. Підвищення якості освіти шляхом:

- розвитку європейського виміру в освіті, зокрема через вивчення іноземних мов у державах-членах;
- сприяння мобільності студентів/учнів та викладачів через академічне визнання дипломів та термінів навчання;
- розвиток співпраці між освітніми інституціями;
- сприяння обміну інформацією та досвідом щодо спільних засад функціонування систем освіти країн-членів;
- розвиток відкритого та дистанційного навчання.

2. Розвиток системи професійної підготовки шляхом:

- оптимізації систем професійної підготовки та підвищення кваліфікації працівників для інтенсифікації професійної інтеграції на ринок праці;
- спрощення доступу до професійної підготовки та сприяння мобільності викладачів;
- сприяння співпраці у галузі професійної підготовки між освітніми інституціями та фірмами;
- розвитку обміну інформацією та досвідом щодо загальних проблем професійної підготовки в країнах-членах [11)-

Питання модернізації шляхів професійної підготовки вчителів було обговорено 26 лютого 2004 року Радою Європи та Європейською Комісією, результатом чого стало затвердження документа «Освіта і підготовка 2010 - Успіх Лісабонської стратегії залежить від термінових реформ» [5], в якому були оприлюднені компетентності й кваліфікації вчителів у загальноєвропейському освітньому просторі. У документі зазначалося, що вчитель є організатором сучасних змін та реформ у суспільстві, що зможуть до 2010 року зробити економіку Європейського Союзу однією з найефективніших у світі. Саме тому вчитель повинен відповідати вимогам суспільства Знань, брати участь у його перебудовах, а також стимулювати бажання учнів займатися освітою упродовж життя. Назвемо вимоги до вчителя, які зазначені в даному документі:

- знаходитися в постійному науковому пошуку;
- оволодівати новими методиками викладання;
- займатися самоосвітою;
- вдосконалювати зміст навчального плану;
- розробляти інноваційні методи навчання.

Як видно з вищезазначеного документа, початок ХХІ століття знаменується змінами в системі педагогічної освіти Англії. Нове тисячоліття кинуло «виклик» професіоналізму вчителя. Сучасне суспільство вимагає підвищення рівня професійної підготовки і розробки кваліфікаційних та акредитаційних стандартів підготовки майбутнього вчителя.

Питання затвердження структури кваліфікацій для європейського простору вищої освіти (The Framework of Qualification for the European Higher Education Area) обговорювалося на Бергенській конференції міністрів, які відповідають за вищу освіту (Bergen Conference of European Minister Re-

sponsible for Higher Education), у 2005 році [9]. Даний документ має три цикли, кожен з яких базується на результатах навчання і компетенції* (табл. 1).

Таблиця 1

Цикли кваліфікацій для європейського простору вищої освіти	
ЦИКЛИ	РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ І КОМПЕТЕНЦІЇ
Перший цикл	Кваліфікації, що означають завершення першого циклу, присвоюються студентам, які: 1) здатні продемонструвати початковий рівень знань та розуміння своєї предметної галузі; 2) долають перешкоди і вирішують проблеми, набуваючи таким чином досвід, необхідний для подальшої роботи; 3) розвивають навички, необхідні для продовження навчання самостійно; 4) уміють доступно викладати інформацію, ідеї, проблеми та рішення для людей, які розуміють, і які не розуміють даного предмета.
Другий цикл	Кваліфікації, що означають завершення другого циклу, присвоюються студентам, які: 1) здатні продемонструвати достатній рівень знань та умінь зі свого предмета; 2) уміють застосовувати свої знання на практиці; 3) володіють навчальними навичками, які дають можливість продовжити навчання самостійно; 4) не бояться експериментувати.
Третій цикл	Кваліфікації, що означають завершення третього циклу, присвоюються студентам, які: 1) здатні продемонструвати систематичні знання зі свого предмета і показати результати наукових досліджень у цій сфері; 2) зможуть продемонструвати уміння задумати, спроектувати і захистити дослідження; здатність до критичного самоаналізу; 3) здатні до оцінки та синтезу нових і складних ідей; 4) співпрацюють з науковцями для розширення своїх знань, навичок і отримання нової інформації.

В умовах розбудови нової Європи - Європи Знань ідеї, які світова спільнота проголошує своїми орієнтирами, доповнюються і урізноманітнюються. Серед нових ідей, які активно стверджуються на європейському континенті - загальноєвропейський освітній простір та європейський вимір в освіті. Зупинимося детальніше на понятті «*європейський вимір в освіті*» (European dimension in education), набуло (European dimension in education), яке вперше офіційно прозвучало у 1976 р. як напрям політики Європейської Економічної Співдружності у Програмі дій в освіті та у 1977 р. у заяві Європейської Економічної Співдружності «Назустріч європейській освіті»

ній політиці».

У резолюції Ради Міністрів Освіти Європейського Співтовариства «Про європейський вимір в освіті» (1988 р.) наголошується, що освітні цінлі «європейського виміру» включають демократію, соціальну справедливість, повагу прав людини та посилення почуття європейської ідентичності як частину підготовки молоді до розбудови ЄС [3].

Для запровадження «європейського виміру» висунуто чотири завдання: 1) посилення в молоді почуття європейської ідентичності та відчуття цінності європейської цивілізації, що є важливим для захисту принципів демократії, соціальної справедливості та поваги до прав людини; 2) підготовка молоді до участі в економічному та соціальному житті Співдружності; 3) сприяння усвідомленню молоддю переваг Співдружності, як і викликів, що стоять перед нею; 4) покращення знань молоді про Співдружність та країни-члени, їх історію, культуру та економіку, що сприятиме розумінню важливості співпраці країн-членів та країн Європи і світу [2].

Отже, з самого початку європейський вимір в освіті за своєю сутністю не тільки наголошує, а й абсолютизує соціальний та культурний аспекти освіти і, проєктуючись на підготовку вчителя, виявляється в ідеях підготовки вчителя-європейця. На початку ХХІ століття було прийнято низку міжнародних документів, правових актів і проєктів, у яких визначено завдання і стратегії розвитку європейської освіти в ХХІ ст., включаючи різні її ланки, зокрема, підготовку вчителів.

У кінці ХХ - на початку ХХІ століття у Європі було прийнято і затверджено низку документів [5; 6], у яких визначаються стратегії розвитку системи професійної підготовки у ХХІ столітті. Розглянемо деякі з документів більш докладно

Першим важливим документом, у якому йшлося про розробку єдиної стратегії в професійній підготовці майбутніх учителів став «Меморандум про вищу освіту в країнах ЄС» (1991) [7]. У цьому документі наголошувалося на необхідності підвищення рівня професійної підготовки майбутніх учителів і задля цього «кожен студент має набути досвіду різних системах країн ЄС» [7].

Нова трансєвропейська ініціатива в галузі системи професійної підготовки прозвучала у 1996 році у рамках ЮНЕСКО на Міжнародній конференції «Зміцнення ролі вчителів у стрімкозмінному світі», на якій піднімалося питання розвитку і модернізації системи підготовки вчителів. У матеріалах конференції зазначалося, що основною метою професійної підготовки є становлення вчителя, який зможе задовольнити потребу сучасного суспільства і буде спроможний:

- 1) озброїти учнів високим рівнем знань мовної і числової грамотності (literacy and numeracy);
- 2) сприяти передачі учням знань та традицій;
- 3) розвивати здатність учнів до адаптації у сучасному стрімкозмінному

суспільстві;

- 4) стати прикладом для учнів;
- 5) розвивати партнерські зв'язки з батьками;
- 6) нести відповідальність за фізичне здоров'я учнів [4,14],

Отже, головна мета загальноєвропейських реформ полягає в тому, щоб зробити Європейський союз найбільш конкурентоспроможною і динамічно економічною зоною, заснованою на знаннях. І першим кроком до цього є модернізація систем підготовки педагогічних кадрів у європейських країнах. Дані завдання прослідковуються в контексті Лісабонської стратегії.

У 2001 році в межах Лісабонської стратегії було затверджено низку документів, у яких визначалися функції й цілі професійної підготовки вчителів. Одним із таких стратегічних документів є «Педагогічна освіта і підготовка 2010», у якому вміщено перелік основних вимог до освіти і професійної підготовки вчителів: 1) залучення молоді до педагогічної діяльності; 2) підвищення престижу професії вчителя; 3) реорганізація системи професійної підготовки; 4) підготовка майбутніх учителів до праці в суспільстві знань [5].

У цьому документі наголошується на необхідності створення Європейського виміру в змісті педагогічної освіти та трансформації професійних дій учителя в нових умовах. Наступним документом, у якому було визначено низку перспективних положень щодо головних напрямів модернізації професійної підготовки майбутніх учителів й окреслено вимоги до їх професійного розвитку, був документ «Освіта і підготовка 2010 - Успіх Лісабонської стратегії залежить від термінових реформ», виданий у 2004 році Радою Європи. У документі зазначалося:

1. Педагогічна професія вимагає високої кваліфікації:

- учителі повинні закінчувати вищі навчальні заклади чи їх еквіваленти;
- мають бути висококваліфікованими спеціалістами у професійній сфері й мати відповідну педагогічну кваліфікацію;
- педагогічна освіта повинна надаватися в рамках усіх трьох циклів вищої освіти (бакалаврат, магістратура і докторантура в межах Болонського процесу) з тим, щоб зайняти певне місце в системі європейської вищої освіти і збільшити можливості просування і мобільності в професії;
- має здійснюватися упровадження результату досліджень і найкращих прикладів практичної діяльності у розвиток нового знання про освіту і підготовку майбутніх учителів.

2. Педагогічна професійна освіта є неперервним процесом руху в межах цілісної системи, до якої включається базова педагогічна освіта, вступ учителя в професію і постійний професійний розвиток:

- необхідні послідовні та адекватно забезпечені ресурсами стратегії навчання в межах розвитку систем формальної й неформальної освіти для того, щоб забезпечити неперервний професійний розвиток учителів. Ця

діяльність, що включає предметну і педагогічну підготовку, повинна бути доступною на всіх етапах професійної кар'єри і має відповідно винагороджуватися;

- зміст програм базової професійної освіти і подальшого професійного розвитку повинен відображати важливість міждисциплінарного і спільного партнерського підходів до навчання.

3. Мобільність педагогічної професії необхідно підтримувати:

- мобільні проекти для вчителів мають стати невід'ємною частиною програм базового і подальшого професійного розвитку;

- програми базового і подальшого професійного розвитку повинні забезпечувати вчителів знаннями і досвідом європейської співпраці з тим, щоб вони навчилися цінувати і поважати культурну різноманітність, а також виховували своїх учнів як глобально відповідальних громадян ЄС;

- потрібно розширювати доступ та підтримувати можливості вивчення європейських мов, включаючи використання спеціалізованого словникового запасу під час засвоєння програм базової педагогічної освіти і подальшого професійного розвитку;

- надавати пріоритет розвитку більшої довіри і прозорості професійної кваліфікації вчителів,

4. Педагоги повинні працювати в партнерстві з іншими зацікавленими сторонами в культурно-освітньому процесі:

- партнерство між закладами, де вчителі працюватимуть, промисловістю та постачальниками освітніх послуг, вищими освітніми закладами повинно заохочуватись з тим, щоб підтримувати високу якість ефективної підготовки й ефективної педагогічної практики і розвивати інноваційні освітні мережі на локальному та регіональному рівнях [10].

Отже, в кінці ХХ - на початку ХХІ ст. у Європі було розроблено низку міжнародних правових актів, які є орієнтирами розвитку суспільства. Зазначені в них основні принципи педагогічної освіти та ключові вимоги до підготовки педагогів-європейців повинні бути введені в кожній Європейській країні як системні комплекси програм та напрями діяльності з модернізації системи професійної підготовки в руслі Лісабонських цілей і завдань розбудови Європи Знань.

Наступним кроком у формуванні загальноєвропейських принципів професійної освіти стала прийнята Копенгагенською Європейською комісією (2002 р.) резолюція з модернізації професійної освіти і навчальних систем у європейських країнах, яка відома як Копенгагенська Декларація. Представниками Комісії зазначалося, що на сучасному етапі формування єдиного європейського простору найголовнішою ознакою професійної освіти підготовки має бути її сконцентрованість «а ідеях модернізації навчання. Для досягнення вищезазначених цілей необхідно:

- 1) підвищити рівень якості й використання інноваційних підходів у підготовці майбутніх учителів;

2) здійснювати підготовку висококваліфікованих спеціалістів відповідно до вимог ринку праці;

3) сприяти розвитку системи професійної освіти впродовж життя [8].

Висновки. Отже, у кінці XX - на початку XXI ст. у світі та, зокрема, в Європі розроблено низку міжнародних правових актів, що є світоглядними орієнтирами розвитку спільноти. Сформульовані в них провідні принципи педагогічної освіти і ключові компетентності педагогів-європейців, мають перевестися у кожній Європейській країні в системні комплекси програм, напрямів і видів діяльності по модернізації і оновленні цієї сфери в руслі Лісабонських цілей і завдань розбудови Європи Знань.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бюлетень бюро інформації Ради Європи в Україні. №9. - Бюро Інформації Ради Європи в Україні, 2002. - 92 с.

2. Сбруєва А. А. Глобальні та регіональні тенденції розвитку вищої освіти в умовах побудови суспільства знань / А. А. Сбруєва - Суми, 2008. - 67 с.

3. Укрепление роли учителей в меняющемся мире: проблемы, перспективы и приоритеты / Международная конференция по образованию. Сорок пятая сессия. - Международный центр конференций. - Женева, 1996. - 35 с.

4. Delors J. Learning: the Treasure Within. Report to UNESCO of International Commission on education for the Twenty-First Century. - Paris: UNESCO Publishing, 1996. - 226 p.

5. Education and Training 2010 : Implication for Teacher Education [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.europa.eu.int/comm/education/policies/2010/et.html>

6. Every Child Matters: Change for Children. An overview of cross government guidance. Department for Education and Skills. - L.: Crown copyright, 2008. - 24 p.

7. Philippou Stavroula. The 'Problem' of the European Dimension in Education: a principled reconstruction of the Greek Cypriot curriculum. - European Educational Research Journal, Volume 4, Number 4, 2005. [Електронний ресурс] - Режим доступу: www.worldwords.co.uk.

8. The Copenhagen Declaration of European Ministers of Vocational Education and Training and European Commission [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://ec.europa.eu/education/pdf/doc125_en.pdf.

9. The Framework of Qualification for the European Higher Education Area. Bologna Working Group on Qualification Framework. Ministry of Science, Technology and innovation. - L., 2005. - 101 p.

10. The success of the Lisbon Strategy hinges on urgent reforms: First Joint Interim Report to the European Council 2004 - [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://www.Europe.Eu.int/comm/education/policies/2010/et_20010_

en/html.

11. Treaty establishing the European Community (Articles 149 to 150) - [Электронный ресурс]: Режим доступа: <http://europa.eu.int/eurlex/lex/en/treati>.

РЕЗЮМЕ

Л. П. Полищук. Пути формирования общеевропейских принципов педагогического образования в условиях евроинтеграции.

В статье рассмотрены основные аспекты формирования общеевропейских принципов педагогического образования и разработки единых требований к профессиональной подготовке будущих учителей.

Ключевые слова: педагогическое образование, евроинтеграция, общеевропейский, профессиональная подготовка, будущие учителя.

SUMMARY

L. Polischuk. The ways of formation of all - european principles of pedagogical education in the condition of eurointegration.

The main aspects of formation of all - European principles of pedagogical education and the introduction of the integral demands to the professional teacher training are researched in this article.

Key words: pedagogical education, eurointegration, all - European principles, professional teacher training, future teachers.